

Lietuvos Respublikos Prezidentui
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkei
Lietuvos Respublikos Ministrėi Pirmininkei
Lietuvos Respublikos Seimo nariams

**POZICIJA DĖL NEPILNAMEČIŲ APSAUGOS
NUO NEIGIAMOS VIEŠOSIOS INFORMACIJOS POVEIKIO
ĮSTATYMO 4 STRAIPSNIO 16 PUNKTO PAŠALINIMO**

LiJOT Asamblėja Nr. 58

2023 m. spalio 8 d.

Marijampolė

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (toliau – LiJOT), didžiausia nevyriausybinė jaunimo organizacija Lietuvoje, vienijanti 63 nacionalinių jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų, savivaldybių jaunimo organizacijų tarybų, atstovaudamos savo narių nuomonei ir interesams, atsižvelgdamos į Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo panašumą su nedraugiškų Lietuvos Respublikai valstybių įstatymais, atsižvelgdamos į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) verdiktą byloje *Macaté prieš Lietuvą*, mano, kad turėtų būti priimtos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo pataisos išbraukiančios 4 straipsnio 16 punktą.

Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymas Lietuvoje priimtas dar 2002¹ metais, tačiau savo turiniu jis nebuvo kontraversiškas ir atliko savo funkciją saugoti nepilnamečius nuo potencialiai žalingos jų vystymuisi informacijos kaip smurto, savęs žalojimo skatinimo ir panašiai. Tačiau 2009 metais Lietuvos Respublikos Seimas pakartotinai svarstė įstatymą ir priėmė pataisas², kuriose buvo numatyta, kad informacija, „kuria propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“, daro neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi. Panašiu metu, 2010 metais, Rusijos Federacijoje buvo

¹ 2002 metais priimtas Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo teksto internetinė prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.183129?jfwid=jwc71prlh>

² 2009 metais priimtas ir Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus vetuotas Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymas. Internetinė prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.349306?jfwid=jwc71prlh>

priimtas panašaus pobūdžio įstatymo projektas, kuris uždraudė nepilnamečiams pateikti informaciją, kuri „neigia šeimos vertybes, skatina netradicinius santykius ir nepagarbos tėvams ar kitiems šeimos nariams formas“³. Lietuvoje kadenciją baigiantis Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus vetavo šias pataisas, sulaukusias plačios kritikos visuomenėje ir iš tarptautinių partnerių. Lietuvos Respublikos Prezidentei Daliai Grybauskaitei vėl teko vetuoti šias įstatymo pataisas, nes Parlamentas pirmąjį veto atmetė. Po šio veto sukurta darbo grupė suformulavo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo 4 straipsnio 16 punktą, kuris galioja iki šiol⁴: „[draudžiama informacija,] kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata“. Ši formuluo­ tė leido įstatymo pataisas galiausiai priimti bei pasiekti tuos pačius tikslus, kurių siekė ir anksčiau siūlyta formuluo­ tė – drausti ir riboti informacijos sklaidą apie LGBTQ+ bendruomenę nepilnamečiams.

Šis draudimas galioja televizijos programoms, filmams vaikams, knygoms ir kitiems leidiniams. Tokiu būdu Lietuvoje įstatymu LGBTQ+ bendruomenė ir jos žmonės, informacija apie LGBTQ+ bendruomenę ir jos istoriją yra priskiriami kenksmingiems vaikų raidai. Taip ypač diskriminuojami šios bendruomenės jauni žmonės, nepilnamečiai, lytinio brendimo metu supratę esantys LGBTQ+ bendruomenės nariais. Pagal šį įstatymą, draudžiama prieiga prie teigiamų istorijų, kurios padėtų tam jaunam žmogui tvirčiau ir saugiau jaustis dėl savo tapatybės. Manome, kad šis įstatymo punktas sukuria nepagrįstą barjerą kalbėti ir pristatyti realią situaciją visuomenėje atitinkančią informaciją apie LGBTQ+ bendruomenę bei stigmatizuoja šią bendruomenę ir prieštarauja prigimtinėms žmogaus teisėms.

Ryškiausias šio įstatymo punkto poveikio pavyzdys yra Neringos Dangvydės 2014 metų knygos „Gintarinė širdis“ cenzūravimas. Šioje knygoje autorė pasakoja istorijas apie socialinę nelygybę, diskriminaciją patiriančias visuomenės grupes pasakų formoje, tačiau, netrukus po šios knygos išleidimo, šis buvo apribotas. Knygą Žurnalistų Etikos inspektoriaus išvada įvertinant šią knygą kaip pavojingą vaikams iki 14 metų. Knyga buvo net kaltinama kaip siekianti „mažais žingsneliais griauti Lietuvos valstybę.“⁵ Pasitelkiant šį įstatymo punktą

³ Rusijos Federacijoje 2010 metais priimtas įstatymas Dėl vaikų apsaugos nuo jų sveikatai ir vystymuisi kenksmingos informacijos. Internetinė prieiga: <http://kremlin.ru/acts/bank/32492>

⁴ Galiojanti Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo suvestinė. Internetinė prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.183129/asr>

⁵ Gailienė, K. Bernardinai. (2014). Kada kuriamos pasakos vaikams gali tapti grėsme valstybei? Internetinė prieiga: <https://www.bernardinai.lt/2014-04-15-kristina-gailiene-kada-kuriamos-pasakos-vaikams-gali-tapti-gresme-valstybei/>

informacijos sklaidą bandyta apriboti ir 2019 metais. Tuomet bandyta laidą „Spalvos“ pašalinti iš eterio, nes ši esą propaguojanti „lytinius iškrypimus ir kitokias šeimos sampratas“. Ir nors ši dokumentika kenksminga pripažinta nebuvo, šis įstatymo punktas ir toliau gali būti naudojamas žmonių, siekiančių visomis priemonėmis riboti LGBTQ+ bendruomenės žmonių istorijų sklaidą.

2023 metų sausio 23 dieną Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) paskelbė sprendimą byloje *Macatė prieš Lietuvą*⁶, kuriuo konstatavo, kad Lietuva pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 10 straipsnį dėl saviraiškos laisvės. EŽTT sprendime nurodoma, kad „vaikų galimybės gauti informaciją apie tos pačios lyties santykius apribojimas, kai tokia informacija negali būti laikoma netinkama ar žalinga jiems kitu pagrindu, išskyrus seksualinę orientaciją, rodo, kad valdžios institucijos pirmenybę teikia tam tikroms santykių rūšims ir šeimoms ir kad skirtingų lyčių santykius jos laiko socialiai priimtinesniais ir vertingesniais nei tos pačios lyties santykius, taip prisidėdamos prie besitęsiančio stigmatizavimo. Todėl tokie apribojimai nesuderinami su lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos sąvokomis, būdingomis demokratinei visuomenei. EŽTT padarė išvadą, kad priemonėmis prieš pareiškėjos knygą nebuvo siekiama jokių tikslų, kuriuos jis galėtų pripažinti teisėtais Konvencijos 10 straipsnio požiūriu.“

Kitaip tariant ribojant knygos „Gintarinė širdis“ leidybą ir informacijos sklaidą apie ją, buvo pažeistos žmogaus teisės, o vaikai turi turėti teisę sužinoti apie LGBTQ+ bendruomenę. Toks EŽTT sprendimas iš esmės parodo, kad Lietuvoje galiojantis įstatymas yra netinkamas demokratinėje, pliuralistinėje visuomenėje. Todėl teigiame, kad tokio įstatymo punkto Lietuvoje neturėtų likti – jis turėtų būti braukiamas iš Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo 4 straipsnio.

Taip pat svarbu pažymėti, kad panašūs įstatymo punktai būdingi šalims, kurioms yra svetimi liberalios demokratijos principai: tokio pobūdžio įstatymai ar įstatymo punktai galioja Rusijos Federacijoje, Baltarusijoje, Šiaurės Korėjoje, Irane, Saudo Arabijoje, Kinijos Liaudies Respublikoje, Vengrijoje. Nė viena iš šių valstybių negali būti vadinama kaip tinkamai ir visavertiškai užtikrinanti savo piliečių žmogaus teises, o kol Lietuvos teisinėje sistemoje galioja Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo 4 straipsnio 16 punktas, bent dalinai esame šio klubo nariais. Tai kenkia Lietuvos tarptautiniam įvaizdžiui bei

⁶ Lietuvos Respublikos vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme. (2023). *EŽTT DIDŽIOJI KOLEGIJA PASKELBĖ SPRENDIMĄ DĖL NERINGOS DANGVYDĖS PASAKŲ KNYGOS „GINTARINĖ ŠIRDIS“*. Internetinė prieiga: <http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/eztt-didzioji-kolegija-paskelbe-sprendima-del-neringos-dangvydes-pasaku-knygos-gintarine-sirdis>

santykiams su Vakarų pasaulio sąjungininkais, kurių svarba šių dienų geopolitiniame kontekste yra ypač didelė.

Todėl, įvertindami šiuos veiksnius ir situaciją, norime paraginti Lietuvos Respublikos įstatymo leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atstovus įvertinti neigiamą poveikį, kurį turi Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos įstatymo 4 straipsnio 16 punktas, ir priimti atitinkamus teisės aktų pakeitimus, kad šis įstatymo punktas būtų išbrauktas.

LiJOT Prezidentas

Domantas Katelė